

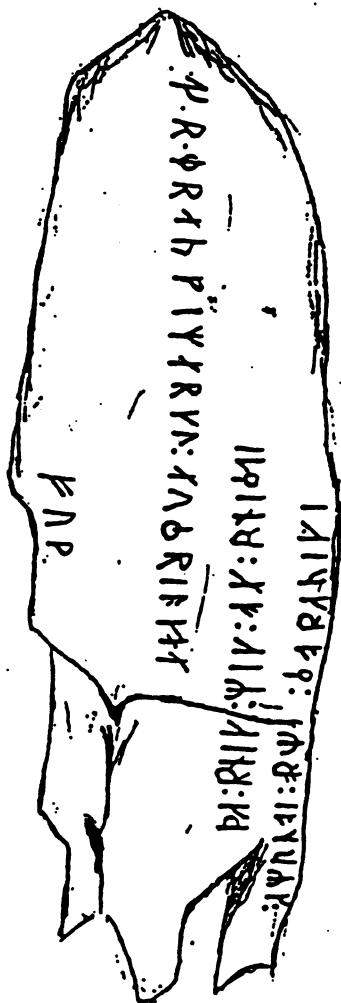


Medlemsblad for
Ringerike Slektshistorie-lag

Nr. 1

Mai 2000.

Årgang 10.



HRINGARIKI.

STIFTET 25.4. 1991.

MEDLEMSBLAD.

FOR

RINGERIKE SLEKTSHISTORIELAG.

REDAKSJON:

EIGIL ELSRUD.

THORLEIF SOLBERG.

KJELL HALLMANN.

<u>INNHold:</u>		<u>Side:</u>
ARNE RUSTEN:	VIUL.	2-9.
RAGNVALD LIEN:	SÖRSDALSLEKTA I SOKNE DALEN.	10-23.
FRANK ØTTERBECH:	KALENDE RSPÖRSMÅL.	24-28.
EIGIL ELSRUD:	EN GÅRDS-OG SLEKTS HISTORIE OM RAMBERGET. SKANNET	29-43.
THORLEIF SOLBERG/ REIDUN HÖLLEN:	SLEKTSFORBINDELSER HADELAND/ RINGERIKE.	44-51.
THORLEIF SOLBERG:	EN OLA KNUTSON ELLER TO TIL "BESVÆR".	52-71.
<u>SPÖRSMÅL:</u>		
JAN ELIZABETH CLAUSEN/- ANNE-LILL THRANE:	SÖKER ÖPPLYSNINGER OM SVEND CLAUSEN, F. 2.8.1829 I NORDERHOV, OG HUSTRU ANDRINE NILSDØR, OG DERES FAMILIE. -----	72.-72 A.
RINGERIKE SLEKTS- HISTORIELAG:	ÅRSBERETNING 1999/2000.	73-75.
RINGERIKE SLEKTS- HISTORIELAG:	REFERAT FRA ÅRSMÖTET 8.2.2000.	76-77.
RINGERIKE SLEKTS- HISTORIELAG:	TERMINLISTE 2000/2001.	78.
RINGERIKE SLEKTS- HISTORIELAG:	STYRET I RINGERIKE SLEKTS- HISTORIELAG 2000/2001.	79.
<u>TIL SALGS:</u>		
RINGERIKE SLEKTS- HISTORIELAG:	SLEKTS HISTORISK OG HISTORISK LITTERATUR TIL SALGS PÅ FÖLGENDE STEDER.	80 -81.

Arne Rusten:

Viul

Fra jakt, fiske og fangst til gård og industri.

Viul, som vi kjenner det i dag, er navnet på en gård og et industristed ved Randselva. Navnet er gammelt, men ingen kan med sikkerhet si noe om opprinnelsen. Gamle navn er som oftest knyttet til landskapsform eller gudenavn. Det er vel ikke usannsynlig at navnet Viul har en tilknytning til noe av dette.

Den første virksomhet som knytter mennesker til Viul er funnet av en hjortehornshakke. Denne hakken er datert ca 8000 år tilbake i tid og må være et sikkert bevis på at det bodde folk her. Det var under arbeide med taubanen fra Viul til «Viulspensen» på Randsfjordbanen tidlig i 1890-årene at funnet ble gjort. Fundamentet til den senere så kjente og etter hvert berømte «Storbukken» ble plassert i kanten av en myr, og ca 2 meter nede i bakken ble hakken funnet og tatt vare på. Denne myra, som i dag er oppdyrket og delvis bebygget, var ganske sikkert en gang et tjern som fikk sitt vann fra et oppkomme («olle»). Dette måtte være et ideelt sted for en boplass. Her var det ganske sikkert rikelig med fisk i elva/fjorden og vilt i skogene omkring. I dag er vannkilden drenert, men vi vet at dette var vannkilden til Viul i lange tider, og skaffet mennesker og dyr rikelig tilgang på godt vann helt frem til våre dager.

Før vi forlater dette tema om hjortehornshakken og tanken på de mennesker som etter all sannsynlighet har levd her, bør vi nevne at havnivået i denne periode har stått ganske nær opp til funnstedet. Funn av pollen av bl.a. strandrug er en tydelig indikasjon på dette. Vi kan også med stor grad av sikkerhet si at vi befinner oss i Eldre Steinialder. Hvor disse mennesker kom fra og hvor lenge de oppholdt seg her kan vi ikke si noe om.

Århundrer og årtusener går, og vi må sannsynligvis gå helt frem til Merovingertiden, (år 600-800) før vi kan si noe mer om menneskelig virksomhet på Viul. Det vi tenker på er to sannsynlige gravhauger på østsiden av Randselva. Disse er ikke utgravet og beliggenheten tilsier vel heller ikke at det er noen store høvdinge som er gravlagt her. Men noen har nok gravet litt i disse gravhauger, og det sies at det er funnet en spydspiss her for ca 60-70 år siden. Haugene er dekket av om lag 1 meter leire over et steinlag. Størrelsen ca 20-25 m i diameter og ca 3-4 m høge. Det er jo en klar indikasjon på at haugene er bygget opp av mennesker.

Det vi har skrevet om Viul så langt, er basert på funn. I fortsettelsen har vi tilgang på skriftlig materiale og muntlige overleveringer. Men før vi kommer så langt vil vi nevne litt om «Eggemosteinene». Viul er ikke nevnt i forbindelse med denne, men grensen som dengang ble merket opp og beskrevet, berørte jo også senere Viul. Det er tre benevnelser som er oversatt fra runene som har skapt en del diskusjoner. «Furekammen» er et uttrykk som er beskrevet som et furutre. Etter mitt syn er furekammen en landskapsform. Det neste er «Høgrøtet». (Dette uttrykket var kjent og ble brukt i de år jeg var på Viul, 1956-1971) Det har også med landskapsform å gjøre, og beskriver en meget bratt og avgrenset skråning ned mot Randselva. Det siste uttrykket er «Langefossen». Den ble borte den gang «Løkkadammen» ble bygget

(1893) og navnet er ikke kjent i dag. Tolkingen av innskriften på «Eggemosteinen» blir enklere når en kjenner disse geografiske punktene. Mange har stilt seg undrende til uttrykket «Langefossen», men før Løkkadammen ble bygget, var det en sammenhengende strøm i elva, fra Kistefoss til Viul, som het Langefossen.

Begynnelsen på det vi etterhvert kjenner som «Viul med tilhørende eiendommer» startet sannsynlig på 1300 tallet. Vi vet at det dyrkbare arealet av god matjord på Viul er begrenset, og selv om fisket i elva var viktig, er ikke dette tilstrekkelig til at eiendommen ble lagt under kronen, og senere gitt til danske adelsmenn. Årsaken til Viuls nesten eventyrlige utvikling som vi senere blir vitne til, må forklares ut i fra gårdens beliggenhet i forhold til Randselva og det faktum at tømmer, og senere også trelast, i flere hundreår var en meget ettertraktet eksportvare til mange europeiske land. Det var i første rekke Nederland, Frankrike og England som var de store kjøpere av tømmer og trelast fra Norge. Desverre for oss ble det etterhvert de danske konger og deres embedsmenn som styrte det hele, og tok den vesentligste del av inntekten. Hele tømmer- og trelasteventyret endte i slutten av 1700 årene. Da var skogen uthogd og det var nesten ikke en drivverdig skogteig igjen i hele sør-øst Norge. Ved siden av tømmer og trelast var også møllevirksomheten en meget vesentlig virksomhet på Viul. Dette fortsatte helt opp til vår tid. Ved siden av bønder fra Haugsbygd, var det bønder fra Hadeland som for det meste nyttet seg av møllene her.

I året 1622 kom en danske ved navn Eggert Stockflet til Drammen. Han var skipper, og førte sannsynligvis trelast fra Norge. I 1627 slo han seg ned i Drammen. Han hadde fire sønner og en av dem, Jacob Eggertsen Stockflet ble foged i Gudbrandsdalen, og sikkert en god tjener for sin konge. I året 1646 ble han innsatt som eier av krongodset Viul. Det var selveste Kong Christian 4. som sto for dette. Vi kan vel med ganske stor grad av sikkerhet si at Viul ble lagt under kronen ved Reformasjonen. Før denne tid er Gjermundbu omtalt som erkebiskopgods under Nidaros, og bl. a. som hovedbøl for Viul Ødegård.

Jacob Eggertsen Stockflet kunne velge mellom flere av kronens gårder og gods i Buskerud. Årsaken til at valget falt på Viul, må være beliggenheten i forhold til Randselva og fossene der. I ettertid kan vi si at det var et meget klokt valg. Jacob Eggertsen Stockflet døde allerede i 1652 bare 45 år gammel. Hans brukstid på Viul ble således bare 6 år. Han var gift med Anna Bentsdatter og de hadde fem barn. Enkefru Anna Bentsdatter giftet seg i 1656 med en herre ved navn Jørgen Philipsen. Vi vet ingenting om hans opprinnelse, men han måtte være av «god byrd og holdning», og ble en mektig og meget berømt mann i sin tid. I 1658 ble han utnevnt til fut i Gudbrandsdalen. I dette året ble «Trondhjems by og festning og det ganske len» overlatt til den svenske konge Carl Gustav. Den dansk/ norske kong Fredrik 3 kjøpte seg fri ved «Roskildefreden» ved å gi bort store deler av Norge. Svenskekongen satte inn store troppstyrker for å bevokte sitt nye territorium, og selve Trondhjem by ble besatt av svenske soldater. Dette var en forferdelig tragedie for Norge, og hadde det ikke vært for den innsats som «fut og general» Jørgen Philipsen gjorde, er det vel tvilsomt om Norge noen gang hadde vært i stand til å reise seg som egen nasjon igjen. Ved hjelp av «Bondecapteinene» Christen Bø fra Gausdal, og Hans Tolstad fra Vågå, maktet general Philipson å mobilisere «tusen bønder med Hellebarder og

Bøndergevær» fra Gudbrandsdalen til kamp mot de svenske okkupanter. Takket være at deres fører «Fillip» var en meget rik mann, ble soldatene utrustet med «mundering og en måneds kost». De dro over Dovre, og maktet sammen med ca 1500 andre soldater, å beleire Trondhjem by, slik at svenskene overgir seg og gir avkall på hele det «Trondhjemske len». (Vi må her legge til at hele gjenerobringen var planlagt i samsvar med kommanderende general Jørgen Bjelke.)

Dette er i korte trekk det som hendte. Vi må vel i ettertid få lov til å si «Aldri har så få gjort så meget for så mange».

«General Filip» sørget for at de to Bondekapteiner, Bø og Tolstad, fikk sitte skattefritt på sine eiendommer. Senere ble også Jørgen Philipsen rikelig belønnet av sin konge. Vi kan vise til skattefritak, gitt i 1660, for ham selv og hans hustru og deres barn, samt alle ansatte ved fire sager som Philipsen eide. Disse sager lå «udi Mjøndalen oc Knestangs fos på Ringe Rüge, nemblig de tvende under Wiols oc de andre to under Knestangs land.» (Mjøndalen må være et gammelt og glemt navn på det som i vår tid var kjent som «Hammarlandet.» Dette var elvelandet nedenfor Viulfossen før den siste oppdemning av Randselva.)

Disse skattefritak, i tillegg til en mengde andre rettigheter, førte etterhvert til at Jørgen Philipsen ble en meget holden mann. Han kunne bl. a. kjøre med egne hester og overnatte på egne gårder fra Viul til Trondhjem. Dette sier oss litt om hva vi er vitne til. Men i motsetning til de fleste andre som samlet seg store eiendommer i denne tidsperiode, tenkte han ikke bare på seg selv. Han ga store pengebeløp og andre midler både til kirke og skole.

Vi vet ikke når det nye Viul oppsto som «herregård». Men Philipsen innrettet seg på Viul og betraktet det som sitt landgods. Han undertegnet sine brev dels fra Viul og dels fra Kristiania, der han hadde sitt hovedsete i de senere år.

Jørgen Philipsen døde i 1696 og Anne Bendtzdatter døde i 1704. De ble begge begravet ved Bragernes kirke.

Viul ble overtatt av Hannibal Stockflet. Han var sønn av Jacob Eggertsen Stockflet og Anna Bendtzdatter i hennes første ekteskap. Hannibal Stockflet var en «from og goddædig Mand». Han var knyttet til embedsverket med høye verv og titler. Senere overtok hans sønn, Fredrik Stockflet.

I 1737 brandt hovedbygningen, og selv om den ble bygget opp igjen, satte ikke Fredrik sin fot på Viul senere. Dette ble en tragisk slutt på en begivenhetsrik tid for Viul.

Viul med Egge, Åserud og Grysæter ble av det «Stockfleth'ske bo» solgt til Lars Grefsen, fra Hadeland. Han solgte det straks videre (1768) til Christian Krefting. Dette ble starten på den «industrielle» tidsalder på Viul.

Krefting hadde et par år tidligere, sammen med Lars Ridder, Ole Smith og Abraham Hesselberg, kjøpt Sognedahls Jernverk.

Christian Krefting startet sin virksomhet på Viul med å bygge en spikerfabrikk. Den hadde tre hjulstokker, hver med tre hammere, og laget opp til 15000 spiker daglig. Det arbeidet 24 mann ved spikerfabrikken. Spikerfabrikken var ganske sikkert plassert nedenfor Viulfossen, på det område som senere fikk navnet «Hammarlandet». Mølla som før var plassert her, ble flyttet ovenfor fossen og bygget x (Gjefsen?)

om til større kapasitet. Den ble muligens også bygget om til «snordrift». Her ble også bygget en stampemølle.

Christian Krefting bygget et teglverk med kalkbrenneri, en tjæreovn og til sist en sortkrittfabrikk. Han utvidet også eiendommen ved kjøp av Myre gård med tilliggende plasser, Rankedal og Allergodt.

I tillegg til dette hadde Viul fire sager med rettigheter til skjæring av 1300 tylfter tømmer. Disse sager lå i Askildsrudfossen og Viulfossen.

Som vi forstår var det en meget betydelig virksomhet, og det var over 100 mennesker som hadde sitt arbeide knyttet til Viul i denne perioden. Ved folketellingen i 1801 var det 87 mennesker registrert under Viul. Disse var fordelt på 17 familier og bodde på plasser som lå under Viul. Ved siden av den industrielle virksomhet, var også Krefting en foregangsmann når det dreide seg om skolevesenet. Vi vet at det har vært fast skole ved Viul fra før 1780.

Chistian Krefting var gift med Henrikke Pauliana Roede og de hadde tre sønner og tre døtre som alle ble født på Viul.

Den eldste sønnen, Johan Roede Krefting tok over Viul i 1814 etter sin far, som døde samme år. Han fortsatte som en god leder av virksomheten som hans far hadde utviklet på Viul.

Kandidat Færden skriver følgende om ham: «Han var en selskabelig Natur og en Træl av venskabs Pligter, og mottog kommunale Ombud og var saa levende interessert i baade sine undergivnes og i Bygdens velferd i det hele at «Høsbond i Wiul» i hans tid var det første hedersnavn i Bygden». Videre skriver Færden: «Der herskede samme gjennnførte Orden i Wiul som før, og de 22 Husmænd sad på sine bygslede Smaaeiendomme som før». «Hans venner paa Bygden kunde ikke alene glæde seg ved mang en gild Ørretsending, men det kunde ogsaa hænde at de en og anden Morgen paa et passende Sted fandt et par læs Wiulprodukter, der var kommet til Gaards ganske av seg selv om natten».

Johan Roede Krefting var også som sin far opptatt av skolen. Han sørget for å få bygget et skolehus og ansatte Engebret Vesetrud som fast lærer allerede i 1816. Han startet allerede i 1808 med å undervise barna i Viul i lesing, regning, skriving og religion.

Skolehuset som ble bygget, fortsatte å hete «Skolen» helt til det ble revet i 1957. Det lå rett over elva (sett fra gården) mellom «Bruendstua» og «Jomfrustua».

Den 16. februar 1839 døde «Høsbond i Wiul», bare 55 år gammel. Uten livsarvinger til å ta over. Det ble et stort og langvarig savn vidt omkring.

Nå startet en ny tid for Viul. Vi må se de endringer som kommer som resultat av de store forandringer som skjer i norsk næringsliv. Tilgangen på tømmer ble etterhvert meget liten, og sagbruksprivilegiene ble tatt bort. Jernverket på Sokna ble lagt ned i 1805, og råjernet til spikerhammeren på Viul ble en tid fraktet fra Oslo. Når vi vet at det vesentlige marked for spiker var i Oslo, forstår vi at det ble vanskelig å opprettholde en produksjon på Viul, og spikerfabrikken ble nedlagt. Det er fortalt at spikerhammeren ble satt opp igjen i Maridalen, og at dette ble starten på Christiania Spikerverk.